

בבא קמא קד

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

ב] אמר רבא שאני מתנן דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה - הש"ך [סימן שסז-ג] כתב שמלשון רבא ואודי ליה יש ראייה למש"כ הטור [הובא לעיל קג. אות ו] שהיכא שלא נשבע צריך הגזלן להודיע לנגזל שיבוא לקחת הגזילה. והש"ך מבאר שגם הרמב"ם סובר כן. הגר"א [סק"א] כתב [כמו הסמ"ע ותיו"ט הנ"ל קג.] דמדברי הרמב"ם מבואר שפליג וס"ל שא"צ להודיע והיה לרמב"ם

2. ספר דבר יעקב

ב. עוד כתב הסמ"ע [סק"ב] דהא דאם לא נשבע א"צ לילך אחריו למדי הוי תקנתא משוב תקנת השבים. והש"ך [סק"ב] פליג ואמר שמהגמ' מבואר שהוי מדינא כיון שא"צ כפרה א"צ לילך אחריו למדי. ונחלקו בזה שלפי הסמ"ע חיוב השבה הגזילה מחייבת לילך עד למדי, ולפי הש"ך כפרה על השבועה מחייבת לילך למדי

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קד. דכיון דידע למאן גזליה ואודי ליה. כתב באמרי הצבי (סי' קי) דמכאן משמע דלענין חיוב חומש בעינן שיודה לבעלים, וכן משמע מפרש"י שכתב, אבל הכא במתני' דידע למאן גזל ומודי ליה וכו', והרי נקט דוקא דאודי ליה לנגזל, ומדברי התוס' שכתבו, דמיירי שהודה שלא בפניו אלא בפני עדים, יראה דס"ל דגם הודאה בפני עדים מחייבו בחומש. ועי' לעיל (עד:). דמודה בקנס פטור דוקא כשמודה בפני ב"ד ובמקום ב"ד, ואם הודה לבעלים עצמן שגנב מהם אם מפטר מכפל משום מודה בקנס, ועי' מה שכתבנו לקמן (קח: ד"ה מי נפטר).

4. ספר שערים מצויינים בהלכה

✓ ועי' בעמק הנצי"ב (פ' נשא פסקא ג בהגה"ה) שהביא ראייה מכאן לשיטת הרשב"א [מובא בב"י י"ד סי' רכח אות קיד], שהנשבע לפרוע לחבירו ביום פלוני אע"פ שיכול להתיר גדרו שלא עפ"י חכם ולומר הרני כאילו התקבלתי, מ"מ להאריך לו הזמן שיפרע לו לאחר זמן לאו כל כמיניה] [וכ"פ בשו"ע שם סל"ט], דלעיל (קג.) תנן דמחילה מהני, הרי דאע"ג דמהני מחילה והרי הוא כאילו קבל, אבל הארכת הזמן לא מהני לומר דדמי כאילו קבל היום וחזר והלוה לו, ועי' בחי' הריטב"א מס' מכות (ג. ד"ה מעידין) בשם מורו הרא"ה, במי שמכר או נתן שטר חוב לחבירו והאריך ללוה, שזה בכלל מה שאמרו [ב"ב קמז:]: שאם חזר ומוחלו מחול, וזה אריכות אריכות דמקצת מחילה הוא. וכתב בהעמק שאלה (סי' עב-ג) דצריך לומר דזה הטעם לא שייך בנשבע לשלם לזמן מיוחד או בגזלן, שהרי נתחייב לשלם הכל, ולא מהני מחילה דמקצת.

כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה. כתב ביש"ש (סי' לה) דאפילו הודיעו לו, והנגזל שלח לו יהיו לי בידך, אפ"ה כיון דנשבע לא סגי עד דעביד השבחה מעליא. והש"ך (ח"מ סי' שסז סק"ו) הביא ראייה לזה מהגמ' כאן, וכתב דזה דוקא כשאמר לו כן ע"י שלוחו, אבל בפניו לא, דכיון שהניחו בידו והלך לו הרי הוא כהפקידו בידו, וכמש"כ התוס' (ד"ה אמר רבא) ומיהו נראה וכו' ע"ש.

5. ספר דבר יעקב

וכ"כ הסמ"ע [סימן שסז-יא], מקשה המנ"ח [מצוה קכט-ט] למה אין חומש נוהג בזה"ו. ומביא דהיש"ש כתב משום דאשם קריה רחמנא, ותמה המנ"ח שרק חומש בגזל הגר נקרא אשם. האו"ש [טוען ב-יא] מדייק מלשון הרמב"ם שגם בזה"ו יש חיוב חומש, ואם לא ישלם ליכא כפרה ומ"מ אין ב"ד גובים החומש, כיון דמילתא דלא שכיה ואין בו חסרון כיס צריך ב"ד סמוכים. האבני נור [ח"מ סימן פד] מבאר שיטת הרא"ש שאין חומש בזה"ו משום שחומש בא לכפרה, ומכיון שאינו יכול להביא קרבן לכפרה, בל"ה לית ליה כפרה גמורה והתורה לא חייבה לעשות כפרה למחצה.

ד] כיון דבעי כפרה לא סגי עד דמטי לידיה – יש לחקור האם הכוונה היכא דנשבע כדי שיהיה לו כפרה צריך להביא אשם ואינו יכול להביא הקרבן עד שיחזיר לידו הממון, או הכוונה שאין לו כפרה על מה שגזל ונשבע עד שיחזיר לידו הממון, ונ"מ אם גם בזה"ו שליכא קרבן חייב למסור לידו הממון. הרא"ש [סימן כד] כתב שגם בזה"ו שליכא קרבן וחומש, מ"מ צריך לילך אחריו עד מדי כדי שתהיה לו כפרה. ולשון הש"ך [סק"ב] בנשבע כיון שצריך להביא קרבן להתכפר לא סגי עד דמטיא לידיה, וה"ה האידנא אע"ג דאין קרבן מ"מ אינו יוצא ידי כפרתו עד דמטא לידיה וכ"כ הרא"ש. ומה שכתב הרא"ש שאין חומש נוהג בזה"ו,

6. ספר דבר יעקב

טו] שליח שעשאו בעדים הוי שליח ואם תאמר משנתנו בממציא לו שליח - צ"ב מה ההבדל בין שליח שעשאו בעדים לבין ממציא לו שליח. א. בלשון רש"י מבואר ששליח שעשאו בעדים אמר לו לקבלם ממנו, וממציא עצמו אמר לו שיאמר לגולן אם תרצה לשלוח לפלוני שלח בידי ואפשר לבאר החילוק בשני אופנים. א. שבעשאו שליח אמר בלשון מוחלטת קבל ממנו, ובממציא עצמו אמר בלשון ספק אם תרצה שלח. ב. עשאו שליח אמר בלשון קבלה [קבל ממנו] ולכן הוי שליח קבלה של הנגזל, ובממציא עצמו אמר בלשון תשלח וכוונתו לשליח הולכה של הנותן. אבל המלחמות מבאר שבעשאו שליח אמר אני ממנה אותך שליח ובממציא עצמו לא אמר שממנהו שליח, ולכן כוונתו שהגולן יעשה אותו שליח שלו. והנה"מ [סימן קכא-ד] לומד שזה גם כוונת רש"י.

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף קד: אין משלחין מעות בדיוקני. עי' ברש"י ותוס'. ובחי' הראב"ד והרשב"א פירשו, דחתומים על הדיוקני ועל השליחות. ובחי' תלמיד הרשב"א כתב, דדיוקני הוא יותר אליס משליח שעשאו בעדים, דכיון שמסר בידו דיוקני שלו, כמי שאמר בפירוש שדרינהו נהלי בהדי פלוני [אבל עי' בפנ"י שכתב בדעת הרי"ף דשליח שעשאו בעדים עדיף מדיוקני]. אבל במאירי פירש שלא שלח לו כתב ידו, אלא שמסר לו דברים כתובים בכתב אחד, וצייר חותמו תחת הכתב, והוא הנקרא דיוקני, ואפילו חתמו העדים על חותמו שזה שלו, לא נסתלק מאחריותם, הואיל ולא העידו על גוף השליחות. וכ"כ בשטמ"ק בשם הר"ר יהונתן.

והטעם דאין משלחין, כתב בשטמ"ק בשם הר"ר יהונתן, דאין חתימת העדים ניכרת לכל, ולא יאמין בו הנפקד. וכ"כ הרמב"ם (שלחין פ"א ה"ח) שאין הלוח יודע אם הוא כתב ידו או לא, אפילו היו כתובין בו סימנין ואותות שביניהן ביחוד, ואם המלוה טוען לא שלחתי כתב ואחרים רמו בך, הלוח חייב באחריותו. ומפרש הכס"מ לפי שכיון שאינו

8. ספר שערים מצויינים בהלכה

בדיוקני. פרש"י מסר לשליח סימנין וכתב לו חותמו באיגרת וכו'. ובשטמ"ק כתב בשם הר"ר יהונתן, שזה צורה ידועה לו כגון סימן, וכל הרואה אותה יודע שהוא סימן של פלוני, וכתב לו בינו לבינו תן לפלוני כך וכך, דיו שנים בלי יון, כלומר סוד ביניהם. ובערוך (דיוקן) פירש, צורה

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

דלמא אדאתית שכיב ר' אבא וכו'. פרש"י דזקן הוא, וכבר בטל שליחותו קודם שתקבלם וכו'. [והקשה בחי' הרשב"א, דלמה לא יפטור רב יוסף אם כתב לו התקבלתי, ואפילו שכיב ר' אבא בינתיים, והא אין לרב יוסף לחוש למיתה, ואפילו לערוה החמורה לא חיישינן, ומנסבינן לה איתתא לעלמא במקום יבוס, דתנן [גיטין כח.] הניחו זקן או חולה נותנו בחזקת שהוא קיים, לענין ממון הקל לא כש"כ, [ותירץ דר' אבא כתב התקבלתי וא"ל לכשתתן המעות לרב ספרא הרינו כמי שקבלתים, וא"כ אם בשעה שנתנו לר' ספרא כבר שכב ר' אבא אין אותו התקבלתי כלום. וכן מפרש בחי' ר"מ קזיס. אבל בתוס' מס' ב"מ (לט: ד"ה דילמא) כתבו, דדוקא גבי גט אמרינן בחזקת שהוא קיים משום עיגונא, וכן בשביל אכילת קרבן ותרומה, אבל בנכסי יתומים אדרבה החמירו להחזיק במתו. ועפ"י זה מפרש בקצות

10. ספר דבר יעקב

[ז] מאי תקנתא זיל נקנינהו לך אגב ארעא וכו' כי הא דר"פ הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי – מקשים הנ"י בשם הרא"ה והרשב"א דלשון מסיק משמעו במלוה, וקשה דאין מלוה נקנית באגב כמבואר בגמ' [ב"ב קמח.] שתיקנו שבמתנת שכיב מרע קונה מה שנקנה במתנת בריא, ומלוה נקנית במתנת שכיב מרע משום שנקנית בבריא במעמד שלשתם, [משמע רק במעמ"ש ולא בקנין אגב] וכן מקשים התוס' בב"ב [עז: ד"ה רב פפא].

א. הרשב"א כתב דלא גרסינן מסיק ומיירי בפקדון.

ולפ"ז ניחא הא דרש"י [ד"ה בדיוקנין] מבאר הא דאין שולחין מעות בריא שמיירי במעות פקדון, ולמה לא פירש במעות מלוה, אלא משום דעל זה

ב. התוס' בב"ב תירצו שהוי תקנת חכמים שאם עשה הרשאה יוכל להקנות המלוה ע"י קנין אגב. ג. הנ"י בשם הרא"ה גורס מסיק ומבאר שמיירי בעסקא שחציה מלוה וחציה פקדון, וכיון שחציה מלוה קרי ליה מסיק וכיון שחציה פקדון לא ניתנו המעות להוצאה ונקנית בקנין אגב.

ד. תוס' ב"ב [קמח. ד"ה שכיב] כתבו שאם הגירסא מסיק יש ראייה שמלוה נקנה אגב קרקע, וכן דעת המרדכי כאן [רמז קכו הובא בש"ך סימן רג-ד] והגמ' בב"ב שם שאמרה שמלוה נקנה במעמד שלשתם ולא אמרה שנקנה באגב, מתרצים תוס' דכדי לתקן שמלוה יקנה בשכיב מרע צריך שיקנה בבריא בלי קרקע.

11. ספר דבר יעקב

יג] אלמא חומש ממונא הוא ואם מיית משלמי ליה יורשים-א. יש כאן ב' פירושים. א.] הראב"ד והרא"ש בשיטה מפרשים אלמא חומש ממונא ולא כפרה, ולכן חייבים היורשים דאם היה כפרה יורשים אינם צריכים כפרה. ב.] התו"ח מפרש אלמא חומש ממונא ולא קנסא,

ולכן חייבים היורשים דאם היה קנס קיי"ל מי שחייב קנס לא קנסו בנו אחריו. האב"ד הראב"ד ז"ל האיד"ח

12. ספר דבר יעקב

הראב"ד והרא"ש מבארים דהראיה שהוי ממונא היא ממה שמוכח מהמשנה שהנגזל יכול למחול על החומש, ואם היה כפרה א"א למחול. ורש"י שלא פירש כן אפשר שסובר [כמו הר"ש שהובא להלן] שגם בתשלומי כפרה מהני מחילה. ומוסיף הרא"ש הא דתנן [תרו' ו-א] מי שאכל תרומה שחייב קרן וחומש אין הכהן יכול למחול, הטעם שלא מהני מחילה הוא כיון שהוי לכפרה. וכן כתבו התוס' [פסחים כט. וכתו' ל:] שבתשלומי תרומה הוי קרן וחומש כפרה, ולכן אין הכהן יכול למחול. וכע"ז כתבו תוס' [לעיל מג.] שלמ"ד כופרא כפרה א"א למחול על כופר.

הקו"ש ריש ב"ב [אות ב] מבאר דבכפרה לא מהני מחילה, כיון שאין החיוב נובע מתביעת התובע אלא להפך מחיובו של הנתבע להתכפר חל חיוב כלפי התובע, ולכן אף אם התובע מוחל זכותו אכתי יש חיוב להתכפר.

החזו"א [סימן כ-ז] מבאר דכדי להתכפר בעינן דוקא תשלום בפועל, והיכא שמחל אפי' הוי כאילו התקבלתי ליכא תשלום בפועל.

13. ספר דבר יעקב

יד] ותנן נמי נתן את הקרן ונשבע על החומש הרי מוסיף חומש על חומש אלמא חומשא ממונא הוא - לפי הראב"ד והרא"ש כוונת הגמ' דאם חומשא כפרה א"צ להוסיף חומש על חומש, דאין כאן כפירת ממון שחייב לחבירו [ואין לחבירו תביעה ע"ז] אלא כפירת ממון שחייב כדי להתכפר כלפי שמיא. ולפי התו"ח כוונת הגמ' אם חומשא קנס א"צ לתת חומש על חומש, דהתורה חידשה חומש על

כפירת ממון ולא על כפירת קנס. וקשה כיון שמיירי שנשבע והודה ונתחייב קנס בב"ד, א"כ נהפך הקנס לממון והוי כפירת ממון ולמה לא יהיה חומש.

14. מרומי שדה מסכת בבא קמא דף קה עמוד א

רש"י ד"ה לפי שאין משלמין כו' אין נשבעין על הקרקעות כו'. צ"ע דהא אף על שבעתו בעצמו בלא ב"ד חייב חומש כמבואר בתוס' לעיל. [ובזה מתורץ תמיהת התוס' במס' שבועות דף ל"ז ב' ד"ה מתניתין, ומיהו כו']. והא דאין נשבעין על הקרקעות לא שייך אלא בב"ד. מיהו ע"כ מיעטה התורה ממקום אחר ולא תליא זב"ז כלל, דדין שבועת הפקדון אימעוט מקרקעות כדאמרינן לקמן קי"ז ב' וכחש בעמיתו כלל כו'. והא דאין נשבעין כו', היינו כמש"כ התוס' בכתובות דף פ"ז ב' ד"ה ועוד:

15. ספר דבר יעקב

דף ק"ה ע"א

אמר רב הונא בריה דר"י שאין משלמים חומש על כפירת שעבוד קרקעות – פירש"י משום דקיי"ל שאין נשבעין על הקרקעות. הרא"ש בשיטה ור' פרץ מקשים למה צריכה הברייתא ללמוד מפסוק מיוחד, הרי הדין שאין נשבעין על הקרקעות ילפינן בגמ' [לעיל סב: ושבו' מב:] מכלל ופרט. הרא"ש תי' דלפי ר"ה בריה דרב יהושע הוי קרא כאן אסמכתא. ר' פרץ תירץ דס"ד שהבן יהיה חייב חומש משום שבועת אביו [ואביו חייב דמים], ואף שהאבא לא הודה אלא הבן מ"מ כיון שהבן כרעא דאבוה ס"ד שחייב משום שבועת אביו. גם הגר"ח [הל' שבועות] מביא קושית הרא"ש, ומתיר כמו ר' פרץ.

16. רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת בבא קמא דף קד עמוד ב

שם גמ'. אלמא חומש ממונא הוא. חומש הוי חיוב ממון ואינו חיוב כפרה בעלמא. והנה בנוגע לחיובי קרבן איתא בגמרא קידושין (דף יג א) שהיולדת שהביאה חטאתה ומתה מביאין יורשיה את עולתה משום דשיעבודא דאורייתא, וכן פסק הרמב"ם (פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"ג) וז"ל האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשים עולתה אע"פ שלא הפרישה אותה מחיים כבר נשתעבדו נכסיה לקרבן והשעבוד דין תורה הוא עכ"ל. ולכאורה יל"ע בדינא דגמרא דידן דל"ל להשמיענו דחומש חיוב ממון מדאורייתא הוא מאחר שכבר למדנו דשיעבודא דאורייתא בדין קרבן היולדת. ונראה שאין זו קושיא דסד"א דחיוב כפרת קרבן שחייב להקריבו לשמים שפיר הוי חיוב ממון אבל חיוב כפרה דחומש שחייב לתתו להדיוש, אימא דהוי חובת כפרה בעלמא ולא חיוב ממון, קמ"ל שאף חיוב חומש חיוב ממון ואינו חיוב כפרה בעלמא.